

Ovisnost o pušenju u moralno–etičkoj prosudbi

Mate TADIĆ

Sažetak

Biljku duhana iz Sjeverne Amerike donio je sa svojim mornarima istraživač Kristofor Kolumbo, krajem 15. stoljeća. Otada se nezaustavljivo širila po Europi i drugim kontinentima. U Republici Hrvatskoj godišnje od posljedica pušenja ranije umire između 11.000 i 12.000 osoba. Mogućnost oboljenja od raka u izravnoj je vezi s brojem popušanih cigareta. Duhanski dim jednako je štetan i za nepušače koji borave u istim prostorijama s pušačima. Troškovi liječenja pušača mnogo su veći od financijske dobiti koju država ostvaruje prodajom duhana i njegovih prerađevina. U razvijenim zemljama odvikavanju od pušenja pridonosi društveno ozračje koje na pušenje gleda kao na nešto sramotno. U našoj sredini pušenje je nažalost prihvaćeno kao norma ponašanja. Pušenje kao rizično ponašanje u sukobu je s vrijednostima ljudskoga života i zdravlja. Može imati teške posljedice na duševnoj i vjerskoj razini osobe. Ugrožavanje drugih ljudi pušenjem nosi u sebi moralnu odgovornost svakog pušača.

Uvod

Članak ima tri dijela. U prvom je riječ o pradomovini duhana i povijesnim okolnostima širenja ovisnosti pušenja. U drugom je riječ o aktivnom i pasivnom fenomenu pušenja, utjecaju na radne sposobnosti, vozače i trudnice. Koliko država od poreza na cigarete ima koristi, a koliko štete, vidjet ćemo u osvrtu na gospodarske posljedice pušenja. U govoru o preventivnim mjerama mogu se naći načini i metode oslobađanja od te ovisnosti. Poseban osvrt je na onečišćenje okoliša, izazivanje požara, utjecaj sredstava društvenoga priopćivanja te o zakonu o zabrani pušenja. Treće je dio moralno–etička prosudba ovisnosti o pušenju. Riječ je o temeljnoj čovjekovoj brizi za život i zdravlje, slobodi djelovanja i odgovornosti prema čovjeku.

1. Ovisnost o pušenju

1.1. Povijest pušenja

Prve podatke o duhanu imamo od moreplovca Kristofora Kolumba i drugih istraživača koji su ustanovili da većina domorodaca od sjevera Kanade do

Južne Amerike puši.¹ Pradomovinom duhana smatra se Sjeverna Amerika.² Indijanska plemena pušila su zajedničku lulu za vrijeme raznih svečanosti, a posebice pri sklapanju mira tzv. »lulu mira« u znak dobrodošlice strancima. Indijanski vračevi i plemenski iscjelitelji koristili su duhan kao ljekovito sredstvo. Suho lišće smrvljeno u prah stavljali su na otvorene rane, a korišten je i protiv umora, gladi ili žeđi.³

Kolumbovi mornari i pratioci, biljku duhana prenijeli su u Europu, najprije u Španjolsku i Portugal, a odatle se širila po drugim europskim zemljama i kontinentima. Navika pušenja prenosi se na zemlje Srednjeg i Dalekog istoka, a potom i u Kinu nakon 1700. godine. U početku se na pušače gledalo s čuđenjem, a izazivali su i javnu sablazan u svojim sredinama. Jednog od Kolumbovih mornara Inkvizicija je optužila kako je opsjednut đavlom jer mu iz usta i nosa izlazi dim. Već 1590. godine Španjolci sade duhan u San Domingu i uvoze ga u Europu. Po otoku Tabago u Južnoj Americi, dobiva naziv »tabaco«, a naziv duhan⁴ turskog je podrijetla.

Ubrzo prevladava mišljenje da je duhan sveta trava (*herba sancta*) i lijek za sve bolesti (*herba panacea*). Potražnja duhana naglo raste tako da je sađen na sve većim plantažama u Americi i engleskim kolonijama Sjeverne Amerike, u Virginiji i Marylandu. Veliku korist imaju bankari i trgovci. Uvode se porezi i takse, a u mnogim europskim zemljama pojavljuje se duhanski monopol. Po prezimenu francuskog veleposlanika u Portugalu Jean Nicota g. 1560. duhan dobiva naziv »nicotiana«.

- 1 U svom brodskom dnevniku od 13. listopada 1492. godine Kolumbo je zapisao: »Vidio sam urođenike kako zapaljene smotuljke osušene trave smotane u list drže u ustima i ispuhuju dim. Doimali su se kao opijeni. Te smotuljke nazivaju tabakom« (usp. BLAŽIĆ–ČOP, Nevenka / ĐORĐEVIĆ, Veljko, *SOS za (ne)pušače*, Zagreb: Global komunikacije 1991., str. 21.).
- 2 Na arheološkim iskopinama plemena Maja svećenici su često prikazani kako za vrijeme obreda puše lulu. Pretpostavlja se da uporaba duhana u religioznim obredima potječe još iz vremena Maja i Asteka, 500.–1000. godine prije Krista (usp. JONJIĆ, Anto, *Zašto pušiti i piti?*, Rijeka 1993, str. 9.).
- 3 ŠIMUNIĆ, Mijo, *Zašto ne pušiti?: 515 pitanja i odgovora*, Zagreb, Vlastita naklada, 1997., str. 14.
- 4 Duhan iz porodice pomoćnica *Nicotiana tabacum* sredstvo je za uživanje koje se dobiva procesom fermentacije i sušenja listova. Iz roda *nicotiana* kao sredstvo za uživanje pored *Nicotiana tabacum* koristi se i 75 drugih, različitih vrsta. Među najvažnije duhanske biljke ubrajaju se virginijski duhan (*Nicotiana macrophylla* Lehm), seoski ili turski duhan (*Nicotiana rustica*) i djevičanski duhan (*Nicotiana quadrivalvis* Pursh). Virginijski duhan je jednogodišnja biljka koja raste do 150 cm s velikim duguljastim listovima i ljubičastocrvenim dosta velikim cvjetovima. Cvate od mjeseca srpnja do rujna. Duhanske vrste na našim područjima visoke su i više od 2 m. Imaju velike nerazdijeljene listove duge do 70 cm, dok je plod tobolac s mnogo sitnih sjemenki. Listovi duhana beru se od donjih suhih listova prema vrhu stabljike. Nakon razvrstavanja po veličini, lišće duhana se suši. Potom duhansko lišće treba podvrgnuti fermentaciji kojom se postiže jednolična boja, ugodan miris i blagi okus. Na našim područjima ta je biljka raširena i sadi se na osobit način zbog pogodnih klimatskih uvjeta u Podravini, Istri, Dalmaciji i Hercegovini (usp. ŠENTILJA, Josip (ur.), *Duhan*, u *Opća enciklopedija*, sv. 2, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod 1977., str. 436. GRMEK, Dražen Mirko (ur.), *Duhan*, u *Medicinska enciklopedija*, sv. 6, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod 1970., str. 3.).

Od 1600. do 1700. godine pušenje se proširilo po Europi u svim društvenim slojevima.⁵ Duhan kao sredstvo za uživanje primjenjuje se pušenjem, ušmrkavanjem, žvakanjem ili pijenjem duhanskog soka što je primijećeno kod afričkih plemena. Poslije se »prodavao i u ljekarnama kao lijek, čak i na liječnički recept, što je nerijetko dovodilo do pogoršanja stanja bolesnika ili do smrti.«⁶

U 20. stoljeću pušenje se sve više širilo tako da danas u svijetu ima oko stotinu milijuna pušača. Čini se da puši više od polovine muškog stanovništva na zemlji i oko jedne četvrtine ženskog stanovništva. Amerikanci su pušenje nazvali »kugom 20. stoljeća« i »najopasnijim neprijateljem zdravlja«.

Veliku ulogu u ukazivanju na posljedice pušenja imao je Luther Terry, direktor američke zdravstvene službe. On je g. 1962. sa skupinom znanstvenika započeo proučavanje odnosa pušenja i zdravlja. Utvrđeno je da je dim cigareta glavni uzročnik niza bolesti a potom i smrti mnogih ljudi. Taj izvještaj iz g. 1964. godine nazvan je »Terryevom bombom«. Izvještaj je bio pravi šok za javnost nakon čega je 100.000 liječnika u SAD prestalo pušiti.

Godine 1977. razrađena je strategija unapređenja zdravlja »Zdravlje za sve do 2000. godine«. Jedna od nakana je i sustavno suzbijanje pušenja. Godine 1985. pokrenut je međunarodni pokret »Zdravi grad«. Zagreb je bio peti grad koji se učlanio u taj pokret.⁷

1.2. Zašto ljudi počinju pušiti?

Često nam se čini da ljudi bez obzira na to što su upoznati s opasnostima od pušenja i dalje puše. To znanje često se dobiva na neprimjerene načine odgoja, s cigaretom u ruci. Ljudi prije svega puše zbog nikotina u duhanu, a stvaranje ovisnosti o duhanu u izravnoj je vezi s količinom nikotina. Zbog toga se pokušava s proizvodnjom beznikotinskih cigareta koje bi manje štetile zdravlju. Nova supstancija mješavina je modificirane celuloze i duhana koja ima 25% manje katrana negoli duhanska cigareta. »Navika pušenja obično se stječe prije nego

5 U mnogim zemljama pušenje duhana je zabranjeno, ali bez većeg uspjeha jer su i neki vladari poput Petra Velikog i Fridricha Velikog bili strastveni pušači. Engleski kralj Jakov I. g. 1619. zabranjuje sadnju i pušenje duhana u Engleskoj. Walter Raleigh, pomorac koji je g. 1586. prvi prenio duhan iz Amerike u Englesku, platio je sukob s kraljem odrublivanjem glave. Njegov nasljednik Karlo I. ukida tu zabranu, stvara duhanski monopol koji će državi donositi velike prihode. Papa Urban VIII. početkom 17. stoljeća pušače kažnjava izopćenjem iz Katoličke crkve, a duhan naziva »đavoljom bakljom.« Papa Inocent X. g. 1650. objavljuje bulu protiv pušenja. U Rusiji je car Mihajlo 1613. izdao dekret o zabrani pušenja i odredio stroge tjelesne kazne batinanja, odrezivanja nosa, progonstva u Sibir pa čak i smrti za pušače. Turski sultan Murat IV. g. 1633. zabranjuje pušenje pod prijetnjom smrtno kazne i konfiskacije imovine. Do kraja 18. stoljeća najviše se pušila lula, potom cigara, a 1856. godine počinje se s tvorničkom proizvodnjom cigareta. »Duhan se smatrao sitnim porokom i bezazlenim užitkom« (usp. POLJAK, Željko, *Neprijatelj čovječanstva osvaja svijet*, u *Život i zdravlje*, Zagreb, br. 3–4, 1987., str. 4.).

6 MANENICA, Bariša, *Ovisnosti*, Zagreb, Vlastita naklada 1994., str. 155.

7 ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 22.

što nastupe razlozi u individualnom životu, koji takvo ponašanje navodno izazivaju.«⁸

Roditelji upozoravaju djecu na opasnost pušenja, ali se počesto ponašaju nerazumno. Ako i imaju negativan stav prema pušenju i od djece zahtijevaju da ne puše, sami pred njima puše i takvim ih ponašanjem zbunjuju. Djeca puše jer se tako poistovjećuju s osobama iz društva i svijetom odraslih. Rizičnu skupinu za početak pušenja predstavljaju djeca koja se osjećaju nesigurnima i neprihvaćenima u roditeljskom domu, bez potrebne ljubavi i komunikacije s roditeljima. Takvo dijete prihvaća prigodu sklapanja prijateljstva s onima koji ga razumiju, žrtvujući svoju osobnost. Ako je ta osoba i pušač, postoji velika vjerojatnost da će i dijete početi pušiti. Mladima je važno ne samo govoriti o posljedicama pušenja nego još više isticati prednosti nepušenja.⁹

Djeca i mladi puše zbog osjećaja smirenosti i opuštenosti koji to prati, potom iz zabave, znatizalje, prijateljstva s onima koji puše, zbog oponašanja starijih i odraslih, ili pak zbog težnja za društvenim prihvaćanjem. »Djevojke uživanjem duhanskog dima ublažavaju i olakšavaju svoje probleme, tegobe i neugodnosti, dok je mladima pušenje pečat zrelosti, odraslosti, muževnosti, zabave i opuštanja.«¹⁰

Odrasli ljudi pušenjem olakšavaju psihičke poteškoće, imaju osjećaj povećane energije, umanjuju osjećaj napetosti i neuroze kad su usamljeni, ono im je zamjena za jelo, stječu samopouzdanje u društvu, ono im povećava užitak i zadovoljstvo, poboljšava koncentraciju. »Pušenje nije biološka potreba organizma jer nije poznato da bi bilo koja životinjska vrsta pušila osim *homo sapiensa*.«¹¹

Pušenje je u početku navika koja poslije prelazi u psihičku i fizičku ovisnost. Ispitivanja pokazuju da pušači za sebe od drugih očekuju više pažnje, dok istodobno ne pokazuju velik obzir prema nepušačima. »Njihovo neprihvatljivo ponašanje, bezobzirnost i agresivnost prema nepušačima kao i omalovažavanje i nepriznavanje znanstvenih dokaza o posljedicama pušenja nisu karakteristika zrele osobnosti.«¹² U većini razvijenih i visokociviliziranih zemalja djeci se ne smiju prodati cigarete. Ima zemalja, među kojima je i Hrvatska, u kojima je kupnja cigareta dostupna svima, pa i djeci.

1.3. Rasprostranjenost pušenja

Pretpostavlja se da u Europi danas puši oko 50% muškaraca u dobi između 20–60 godina i 20% žena, te oko 30–40% mladeži. U novije vrijeme velika je

8 HUDOLIN, Vladimir, *nav. dj.*, str. 222.

9 Zanimljivo je da dječaci mlađi od 11 godina rijetko puše, dok ih u dobi od 15 godina već puši 20–30%. Početak pušenja najčešće se javlja između šesnaeste i osamnaeste godine, a trajna navika učvršćuje se do devetnaeste godine života (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 158.).

10 STANIĆ, Ivica, Odkikavanje učenika od pušenja, u *Napredak*, Zagreb, vol. 136, br. 3, 1995., str. 313.

11 HUDOLIN, Vladimir, *nav. dj.*, str. 223.

12 MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 158.

proizvodnja »bezdimnog duhana« na što je reagirala Svjetska zdravstvena organizacija upozoravajući na porast raka usne šupljine i jednjaka. U svjetskim ispitivanjima opaženo je da se žene teže odvikavaju od pušenja duhana nego muškarci.¹³

Muškarci pušači umiru ranije, najčešće od 35 do 69 godina, a u prosjeku kraće žive oko 20 godina. Popušena cigareta skraćuje u prosjeku vijek pušača za 5,5 minuta. U odnosu prema dobi, najbrojniji su pušači muškarci između 40 i 49 godina, a žene između 20 i 29 godina. »Istraživanja potvrđuju da duhanski dim ubija veći broj ljudi nego prometne nesreće, alkohol, požari, ubojstva, samoubojstva, droga i sida zajedno.«¹⁴

Postotak broja pušača u Europi dosegao je zastrašujuće brojke.¹⁵

<i>zemlja</i>	<i>postotak</i>	<i>zemlja</i>	<i>postotak</i>
Danska	45%	Njemačka	34%
Nizozemska	42%	Belgija	33%
Poljska	40%	V. Britanija	32%
Francuska	39%	Italija	31%
Španjolska	36%	Norveška	30%
Grčka	36%	Portugal	26%
Hrvatska	35%	Švedska	21%

Godišnje u Republici Hrvatskoj zbog pušenja duhana prosječno ranije umire između 11.000 i 12.000 osoba, a samo na području grada Zagreba oko 3.000, tj. 20% od cjelokupnog broja umrlih.¹⁶

13 U dobi od 15 godina bilježi se porast pušenja, 66% dječaka i 64% djevojčica, a svakodnevno puši 15% dječaka i 13,8% djevojčica. Ispitivanja provedena među mladima od 15 do 24 godine pokazuju da puši 41% muškaraca i 39% žena. U Europi do 15 godina života 60% djece pokuša pušiti, a trećina mladih do 18 godina su pušači (usp. JAVORNIK, Nenad / ŠIKIĆ, Neven / KOMARICA, Višnja, *Prevenција pušenja i pušačke navike studenata zagrebačkog sveučilišta*, u *Arhiv zaštite majke i djeteta*, Zagreb, god. 34, br. 4, 1990., str. 243.).

14 ŠIMUNIĆ, Mijo, Pušenje duhana – najraširenije onečišćivanje okoliša, u *Okoliš*, Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša, Zagreb, god. VIII., 1998., br. 83, str. 49.

15 Službene statistike EU iz 1994. i 1995., GEROVAC, Mladen (ur.), *Duhanski dim guta zdravlje*, u *Doktor u kući*, revija za zdravlje i dug život, Zagreb, god. 1, br. 4, 1998., str. 37.

16 U Zagrebu je 1991. godine provedena anketa o proširenosti pušenja među nastavnicima i učenicima osnovnih škola osmih razreda. Anketirano je bilo 10.771 učenik, što je 88,26% od ukupnog broja učenika osmih razreda na području grada Zagreba. Utvrđeno je da od tog broja puši 68,47% ispitanika. Novac za cigarete dobivaju od roditelja, prijatelja, dok se veliki broj snalazi na druge načine. Jedan broj ispitanika donekle je obaviješten o štetnosti duhanskog dima, ali velika većina ništa ne zna o tim štetnim tvarima. Učenici koji puše, manje se bave športom od onih koji ne puše. »Ispitivanja provedena u Zagrebu 1989. godine pokazuju da 22% srednjoškolaca redovito puši, a 54% radnika do 27 godina također redovito puši.« Pušenje među studentima koji su na prvoj godini studija nije se promijenilo u četiri godine ispitivanja od 1978. do 1982. Redovito puši 40% mladića i 38% djevojaka. Da bi se saznalo mišljenje nastavnika u osnovnim školama, provedena je anketa u svih 113 osnovnih škola grada Zagreba na 3.777 nastavnika. Od toga 77,23% nastavničkog osoblja čine žene. Njih 74,31% puši u školi, a 19,36% puši pred učenicima. Ispitivanje provedeno 1989. godine među liječnicima u tri zagrebačke zdravstvene ustanove pokazuje da 32,1% liječnika puši, a čak njih 10,3% pred pacijentima što je protivno

1.4. Štetni sastojci i djelovanje duhanskog dima

Dim cigarete ima 4.000 različitih kemijskih tvari od kojih pedesetak štetno djeluje na ljudsko zdravlje. Najrašireniji sastojci su katran, nikotin i ugljični monoksid. Na nikotin se organizam veoma brzo privikava, a s vremenom se razvija adikcija (ovisnost o nikotinu). On podiže krvni tlak, ubrzava srčanu akciju, suzuje periferne krvne žile, poremećuje metabolizam masti i povećava kolesterol. Pušači su manje otporni na bolesti i češće obolijevaju nego nepušači. Duhanski dim najviše oštećuje osjetne organe na koje neposredno djeluje, a to su osjetilo mirisa i okusa. Dugogodišnji pušač sve teže razlikuje mirise prirode, voća ili povrća. Dim djeluje na cjelokupnu površinu usne šupljine i jezika na kojem se nalaze stanice za okus.

Nikotin uzrokuje niz proturječnih djelovanja, najprije potiče rad živaca, a zatim ih blokira, pojačava lučenje adrenalina, a potom ga koči. U početku poboljšava probavu, a poslije usporuje čitav probavni proces. Lučenje pljuvačke i sluzi najprije pojačava, a poslije usporava.¹⁷ Posebno je osjetljiv živčani sustav što uzrokuje gubitak teka, smanjenje osjeta žeđi, osjećaj umora i pospanosti. Duhanski dim djeluje na mozak otežavajući nam pamćenje, a »mnogi pušači imaju smetnje s grlom i glasnicama, izgube 'dobar glas' pa promuklo govore«.¹⁸

2. Posljedice pušenja i preventivne mjere

2.1. Aktivno pušenje i zdravstvene posljedice

Duhanski dim svojim prolaskom kroz nosnu šupljinu oštećuje i uništava mehanizam cilija paralizirajući njihovo djelovanje. Dok kod nepušača cilije izbacuju štetne bakterije iz dišnog sustava, u pušača se bakterije zadržavaju i umnožavaju u dišnom sustavu uzrokujući upalni proces, bronhitis. Upravo zbog toga u jutarnjim se satima u pušača javlja kašalj jer se cilije noću obnavljaju i sa sluzi pokušavaju izbaciti bakterije zaostale u dišnim putovima. »Pušački kašalj upozorava na opasnost po život i zapravo je zahtjev tijela da se ide k liječniku i da se temeljito pregledaju dišni organi i to bez odlaganja.«¹⁹ Međutim zabrinjava činjenica što mnogi pušači svoj kašalj smatraju posve bezazlenom smetnjom.

Javljuju se i razne tegobe kao što su, primjerice, kratkoća daha, promjena u boji zubi i noktiju, a koža postaje mlohava, mekša i sivopepeljasta s nezdravim izgledom. Pušači brže stare nego nepušači što se osobito odražava u žena, a posljedica je smanjenje cirkulacije krvi u koži²⁰ i bolesti arterija nogu.

načelima liječničke etike (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 25., BLAŽIĆ-ČOP Nevenka / DORĐEVIĆ, Veljko, *nav. dj.*, str. 131.).

17 MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 160.

18 ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 35.

19 Usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 166.

20 U pušača je za vrijeme pušenja toplina kože na prstima ruku i nogu za 2–6°C niža od normalne topline, a cirkulacija krvi slabija za 40–50% od normalne. Zbog toga pušači teže podnose hladnoću

Uz pušenje je vezan i rizični čimbenik visokog krvnog tlaka. Srce je mišićna crpka koja pod visokim tlakom krv šalje po cijelom tijelu. Pušenje ubrzava odlaganje masnih molekula u stijenke arterija čime se smanjuje učinkovitost srčane crpke. Takve arterije postaju krute, neelastične i obujam im se bitno smanjuje, pri čemu lakše dolazi do začepljenja. Za vrijeme pušenja cigarete i udisanja duhanskog dima srce ubrzava rad za desetak otkucaja više od prosjeka, povisuje krvni tlak i zato mora većom snagom svladavati napor uzrokovan tim suženjem. Infarkt srca u pušača je četrdeset puta učestaliji negoli u nepušača.

U dimu cigarete utvrđeno je 30 karcinogenih tvari koje su u izravnoj vezi s nastankom raka.²¹ Ako se u iskašljaju višegodišnjeg pušača pojavi krv, valja najprije posumnjati na zloćudni tumor u dišnim putovima. Među umrlima od raka grkljana 95% je pušača. Prema tome, »rak grkljana izrazito je pušačka bolest i možemo ga nazvati 'pušačkim rakom'«. ²²

Pušač kad ne puši, uznemiren je, jer ne zna kamo bi s rukama i sa samim sobom. Kad u ruke uzme cigaretu, misli da je smiren, a ustvari samo je zaposlio ruke i zadovoljio naviku. Ponekad pušač zapali cigaretu da olakša prevladavanje teških okolnosti, zadovoljavajući svoju živčanu potrebu. Mnogi ljudi pušenje povezuju s popuštanjem straha ili kratkim bijegom od stvarnosti. U njih je prisutna nesigurnost, doza tvrdoglavosti²³ i podsvjesna potreba za pojačanom pažnjom i ljubavi.

Otrovni pušački dim često uzrokuje želučane i probavne poteškoće, smetnje pri disanju i spavanju kao i druge tjelesne neugodnosti koje narušavaju kakvoću života. Istraživanja su dokazala štetan utjecaj dima na muške i ženske spolne organe, jer 45% pušača nema djece. Tako mladež počinje pušiti upravo u vrijeme

od nepušača i kad borave s nepušačima u zatvorenim radnim ili stambenim prostorijama ne dopuštaju da se u zimsko doba otvaraju prozori (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 172.).

- 21 Sumnja u povezanost pušenja duhana s bolešću raka pojavila se prije stotinjak godina. Prva znanstvena studija o toj povezanosti napravljena je u Njemačkoj 1939. godine kada je ustanovljen rizik oko 15 do 20 puta veći za pušače. Mogućnost oboljenja od raka u izravnoj je vezi s brojem popušanih cigareta i dužinom pušačkog staža. Broj umrlih godišnje od plućnog raka u Hrvatskoj je između 2.350 do 2.500 muškaraca i 383 žene. Podaci su uzeti iz registra oboljelih od raka pluća u Republici Hrvatskoj. Doneseni podaci o broju oboljelih svake godine su u laganom porastu. Zloćudni tumori su na drugom mjestu na ljestvici uzročnika smrti u Republici Hrvatskoj, iza srčano–žilnih bolesti. Godine 1993. od zloćudnih tumora umrlo je 10.419 osoba, od kojih je 50% pušača (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 70.).
- 22 Od poznatih osoba našega javnoga života, čija je smrt bila povezana s rakom spomenimo književnike *Antuna Gustava Matoša* (rak grkljana) i *Tina Ujevića* (rak jednjaka). Samo liječenje raka grla jednog pacijenta danas košta znatno više od prosječnog jednogodišnjeg osobnog dohotka. Možemo zaključiti da bi pušači trebali, kao što je to praksa u nekim naprednijim zemljama, plaćati viši prinos za svoje osiguranje (usp. POLJAK, Željko, Pušenje i bolesti gornjih dišnih putova, u *Privoda*, Zagreb: Hrvatsko prirodoslovno društvo, god. 81, br. 9–10, 1992., str. 52.).
- 23 Svakodnevna praksa nesumnjivo pokazuje pojačanu razdražljivost, neurotičnost i agresivnost mnogih pušača kad im se onemoguću pušenje. Oni bezobzorno odbijaju da se uzdrže od pušenja i zagađivanja zraka duhanskim dimom u prostorijama gdje se nalaze nepušači, a puše i u neposrednoj okolini teških bolesnika, pa čak i članova svoje obitelji za koje znaju da im duhanski dim škodi (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 170.).

spolnog sazrijevanja i odmah na početku spolne zrelosti oštećuje spolne stanice i organe.

2.1.1. Pušenje i radne sposobnosti

Puno pušača prijevremeno postaju nesposobni za rad i postaju teret zajednice. Iako su posljedice pušenja drukčije od posljedica alkoholizma, ipak nisu manji društveni problemi negoli s kroničnim alkoholizmom. Oba problema međusobno su povezana jer je prekomjerno pušenje često praćeno prekomjernim uživanjem alkohola. Organizam pušača dobiva znatno manje kisika zbog čega dolazi do smanjenja radne sposobnosti, a osobito funkcije mozga što uzrokuje pojavu umora.

Mnogi radnici pušači u svojoj profesiji i radnom mjestu postižu slabiji učinak i lošiju kakvoću proizvoda i usluga od nepušača. Produktivnost rada znatno se smanjuje i gubljenjem vremena na pušenje. U zadimljenim radnim prostorijama često rade pušači i nepušači, udišući duhanski dim, jedni dragovoljno, a drugi prisilno. »Molbe nepušača pušačima da ih poštede od udisanja duhanskog dima često izazivaju demonstrativnu protureakciju pušača – ponovno paljenje cigarete.«²⁴

2.1.2. Pušenje i prometne nezgode

Vozač automobila tijekom vožnje obavlja niz automatskih, refleksnih mišićnih radnji. Ako je redoviti višegodišnji pušač i puši za vrijeme vožnje, njegove mišićne refleksne radnje postaju sporije i u kritičnim situacijama češće doživljava prometne nezgode. Ako i suvozač u automobilu puši, duhanski dim udiše vozač što također na njega utječe.

Pušač kad prinosi cigaretu ustima, tijekom vožnje, upravlja samo jednom rukom, što znatno pridonosi nesigurnoj vožnji. Od trenutka kada osjeti potrebu za cigaretom, manje je koncentriran na vožnju. Ako tada ne može zadovoljiti svoju potrebu, postaje nervozan, pa i agresivan u vožnji.

Udisanjem duhanskoga dima za vrijeme vožnje, nakon dvadeset minuta oštrina vida smanjuje se za 5,5%, a nakon jednog sata 17,5%. Profesionalnom vozaču koji puši tijekom osam sati vožnje, oštrina vida smanjuje se više od 30%. Dim cigarete pojačava tzv. noćno sljepilo za vrijeme vožnje noću, kada se prometne nezgode najčešće i događaju.²⁵ Vozaču koji za upravljačem puši i vozi brzinom od 60 km na sat, podvostručuje se vrijeme kočenja. Zbog usporivosti refleksnih radnji pušača i drugih štetnih utjecaja duhanskog dima na

24 MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 176.

25 Mnogi pušači, vozači motornih vozila osim duhanskim dimom onečišćuju okoliš bacanjem opušaka i pepela iz automobilskih pepeljara na cestu ili na parkirališta. Stoga su zabilježeni i mnogi požari od bačenih opušaka iz automobila (ŠIMUNIĆ, Mijo, *Pušenje duhana – najraširenije onečišćivanje okoliša*, u *Okoliš*, str. 50.).

zdravlje, osiguravajući zavodi u mnogim zapadnim zemljama od takvih vozača traže veću naplatu za osiguranje automobila.²⁶

2.1.3. Pušenje i trudnoća

Pušenje za vrijeme trudnoće, može izazvati »ozbiljne poremećaje u rastu i razvoju ploda«. ²⁷ Oko 17,4 milijuna žena u dobi od 15 do 44 godine puši. Svega 20% žena ostavlja pušenje tijekom trudnoće. Zbog manjka kisika i smanjenja opskrbe hranjivim tvarima plod se ne može normalno razvijati te zaostane u razvoju već nakon četvrtog mjeseca trudnoće. Učestalost prijevremenih porođaja raste s brojem popušanih cigareta i 50% je veći u odnosu prema ženama koje ne puše. ²⁸ Smanjena količina kisika i povećana količina ugljičnog monoksida u krvi trudnice, te djelovanje nikotina na mišić maternice pridonose u 25% slučajeva spontanim pobačajima. Ispitivanja su potvrdila da je porođajna težina u djece majki pušačica 150 do 250 grama manja u odnosu prema djeci nepušačica. ²⁹

Mnoge žene puše i u razdoblju dojenja djeteta što uzrokuje smanjenje stvaranja mlijeka za 30%. Gotovo svi otrovni sastojci duhanskog dima prodiru kroz majčine mliječne žlijezde u djetetov cjelokupni organizam. ³⁰ Tako u sedmoj godini života djeca pušačica slabije čitaju i računaju, pozornost im je oslabljena, imaju nižu vrijednost kvocijenta inteligencije, a u tjelesnom razvoju zaostaju za djecom čije majke ne puše. Takva se zaostalost ne popravljaju sve do jedanaeste godine djetetova života.

2.2. Fenomen pasivnog pušenja

Duhanski dim ugrožava ne samo pušače nego i nepušače koji žive ili rade u njihovoj neposrednoj blizini i prisiljeni su na udisanje dima. Dugotrajni pasivni pušači u opasnosti su da obole i od raka dišnog sustava, što je dokazano 1986.

26 Primjerice u Velikoj Britaniji pušačima se naplaćuje 15% više osiguranja nego li nepušačima, a u SAD nepušačima se odobrava 20% popusta od utvrđenog iznosa za troškove osiguranja (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 104., MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 179.).

27 ČOP–BLAŽIĆ Nevenka, Pušenje u trudnoći, u *Život i zdravlje*, Zagreb, god XVI., br. 3–4, 1987., str. 8.

28 PAVIČIĆ, Dinka / ELJUGA, Damir, Pušenje i trudnoća, u *Borba protiv raka*, Zagreb, god. XXV, br. 1, 1994., str. 16.

29 KURJAK, Asim / BARŠIĆ, Eduard, Nije li pušenje u trudnoći neprijateljski akt prema vlastitom djetetu?, u *Liječnički vjesnik*, Zagreb, god. 95., 1973., str. 657. Razlozi manje porođajne tjelesne težine djece u majki pušačica su pothranjenost, slabiji porast tjelesne težine u trudnoći, sniženi krvni tlak, smanjen protok krvi u maternici i posteljici kao i nedovoljna opskrba ploda kisikom i hranjivim tvarima. Žene koje u trudnoći puše imaju tri puta veći rizik za nastanak nisko usadne posteljice u maternici. Ultrazvukom se može vidjeti kako podraženi fetus zbog duhanskog dima trza rukama i nogama kao da ima povremene grčeve. Nekoliko cigareta koje je popušila buduća majka dovoljne su da se otkucaji srca zametka povećaju za 5 do 10 puta. To možda i objašnjava čestu smrtnost ploda (usp. PAVIČIĆ, Dinka / ELJUGA, Damir, *nav. čl.*, str. 16.).

30 Istraživanja su potvrdila da 1 litar mlijeka majke koja puši sadrži oko 0,5 mg nikotina, a smrtna doza za dojenčje je 1 mg po kilogramu tjelesne težine (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 174.).

godine.³¹ Taj rizik oboljenja je oko 35% veći za žene čiji muževi puše negoli za muževe nepušače čije žene puše. Pasivno pušenje povećava rizik od zgušnjavanja krvi u arterijama od iznimne važnosti kao što su one oko srca i mozga. Može izazvati i moždanu kap kao i pogoršati već postojeće srčane probleme.

Najveće žrtve ipak su djeca koja u roditeljskom domu, jaslicama ili vrtiću prisilno udišu duhanski dim. Takva djeca su mnogo češće prehladena, imaju bronhitis, upalu pluća i kronični kašalj. Svojim pušenjem roditelji čak mogu izazvati astmatični napadaj u djeteta ili pogoršati simptome u djece koja ih imaju. »Prisilno pušenje u roditeljskom domu jedan je od najčešćih oblika zlostavljanja djeteta.«³²

Duhanski dim najčešći je izvor zagađenja zraka u radnim prostorijama kojem su izloženi ne samo pušači nego i nepušači koji zajedno rade.³³ Količina nikotina koju udahne nepušač nakon četiri do pet sati boravka u nedovoljno prozračenoj prostoriji odgovara onoj koju udahne pušač kad popuši dvije do tri cigarete. Upaljena cigareta proizvodi smrad koji se uvlači u odjeću, kosu, pa čak i kožu onih koji su izloženi dimu. Međutim, pušači obično nisu osjetljivi na taj smrad jer im je duhanski dim uništio određene osjete u nosu. Činjenice ipak nisu dostatan argument u poduzimanju mogućih mjera kojima bi se zaštitili nepušači od prisilnog udisanja duhanskog dima.³⁴

2.3. *Gospodarske posljedice pušenja duhana*

Unatoč svim znanstvenim dokazima o štetnosti pušenja, koje uzrokuje brojne bolesti ni približno nisu postignuti željeni rezultati u prevenciji. Jedan

31 Već u 16. stoljeću, sto godina nakon dolaska duhana u Europu, James I., kralj Britanije i Irske, pisao je o štetnostima duhana i neugodi koju izaziva udisanje duhanskog dima u onih koji ne puše nego udišu dim iz okoliša (usp. MUSTAJBEGOVIĆ, Jadranka / ŽUŠKIN, Eugenija, Pasivno pušenje – (ne)prepoznati učinci na respiracijski sustav, u *Liječnički vjesnik*, Zagreb, god. 115, br. 5–6, 1993., str. 179.

32 BLAŽIĆ–ČOP, Nevenka / ĐORĐEVIĆ, Veljko, *nav. dj.*, str. 34.

33 U Australiji je 1992. godine žena koja je bila izložena dimu cigareta na poslu i imala zdravstvene posljedice, dobila 85.000 dolara odštete od svojega poslodavca. Pasivno pušenje kao uzročnik profesionalnog karcinoma bronhija imamo u još jednom slučaju u vozača autobusa *Seana Carrolla* iz Australije. Karcinom bronhija u njegovu slučaju uzrokovan je pasivnim udisanjem duhanskog dima (usp. INTERNET – *Created and Maintained by Tammy Scroggs Comments*, Last Updated July 1996., MUSTAJBEGOVIĆ, Jadranka / ŽUŠKIN Eugenija, *nav. dj.*, str. 182.).

34 ŠIMUNIĆ, Mijo, Radno mjesto obavijeno duhanskim dimom, u *Narod*, Glasilo za demografsku obnovu i duhovni preporod hrvatskog naroda, Zagreb, god. IV, 1998., br. 57, str. 22. Za odjeljivanje pušača od nepušača u uredima u SAD–u, 1978. godine izjašnjavalo se 61% anketiranih, dok je 91% smatralo da je takvo odvajanje potrebno i u vlaku, avionu i autobusu. U nas je i dalje zaposlenicima dopušteno pušenje za vrijeme radnog vremena i to u posebnim prostorijama. Prostorii određeni za pušenje unutar poduzeća zapravo su »pušionice – plinske komore« u kojima pušači udišu ne samo duhanski dim svojih popuštenih cigareta, već i dim drugih zaposlenih pušača. Pušenje jedne cigarete u prosjeku traje 5–6 minuta. Za 10 popuštenih cigareta u radnom vremenu gubi se oko jedan sat (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, u *Narod*, str. 22. MUSTAJBEGOVIĆ, Jadranka / ŽUŠKIN, Eugenija, *nav. dj.*, str. 183.).

od razloga je taj što je veliki broj stanovništva u pojedinim zemljama zaposlen u uzgoju i prodaji duhana.³⁵

Država ubire goleme svote novca od taksi i poreza na proizvedene i prodane cigarete i duhanske proizvode. Tako u SAD država godišnje zaradi 22 milijarde dolara. Međutim, utvrđeno je da su troškovi liječenja bolesti koje nastaju kao posljedica pušenja mnogo veći, 32 milijarde dolara. Država na jednoj strani prividno dobiva, a na drugoj mnogo više gubi. Republika Hrvatska je također veliki proizvođač duhanskih proizvoda, ali zbog straha od smanjenja financijske koristi oklijeva u poduzimanju oštrijih mjera protiv pušenja. Za područje Hrvatske ne postoje podaci koliki je postotak bolesti i troškovi liječenja nastali zbog pušenja, ali se može pretpostaviti da dovode u pitanje nacionalni dohodak ubran poreznim pristojbama. Ako pogledamo novčani učinak pušenja i pretpostavimo da osoba puši dvadesetak cigareta dnevno, proračun pokazuje da za dvadesetak godina popuši jedan automobil.³⁶

2.4. Preventivne mjere protiv pušenja

Kao što se navika pušenja stječe postupno, tako je i odvikavanje od pušenja proces kojim se stječu nove navike ponašanja. Pušači koji žele prekinuti s pušenjem, obično pokušavaju pušenjem većeg broja cigareta uzastopce, kako bi se razvilo gađenje prema pušenju. Ne preporučuje se tehnika pušenja većeg broja cigareta u kratkom vremenu jer može doći do zastoja rada srca i disanja. Mnogi koji su se tako pokušali osloboditi pušenja, nastavili su s još većim brojem cigareta negoli prije. Većina ih ima iskustva s postupnim smanjivanjem broja cigareta, što je samo privremeno odgađanje prestanka pušenja.

Najdjelotvornijim načinom pokazala se metoda potpunog prekida pušenja. U svijetu je poznata kao »Petodnevni plan odvikavanja od pušenja« koja je revidirana i nazvana »Breathe Free Plan to Stop Smoking«, dr. J.W. McFarlanda. Sastoji se od koraka koji pomažu u potpunom odvikavanju u ovisnosti od pušenja. Najteže razdoblje odvikavanja su prva tri dana. Krajem petog dana

35 Tako je u SAD prinos od duhana 7,5–10.000 dolara po hektaru zemlje, dok se za kukuruz koji je zasijan na jednakoj parceli dobije 370–750 dolara. Procjenjuje se da je u svijetu duhanom zasađeno 4,3 milijuna hektara i da je na njegovu uzgoju zaposleno 35 milijuna poljodjelaca. Svjetska banka tvrdi da proizvodnja duhana donosi gubitak čovječanstvu od oko 200 milijardi američkih dolara godišnje. Svaka tona proizvedenog duhana donosi 27,2 milijuna dolara gubitka na gospodarskom planu, a na svakih 100 tona ranije umire 650 ljudi. Smatra se da čovječanstvo zbog pušenja godišnje gubi oko 80 milijuna radnih dana (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 186.).

36 Prema cijenama iz 1995. pušač godišnje potroši od 500 do 650 njemačkih maraka, ovisno o cijeni cigareta. U to se ne računavaju popratni izdaci šibice, upaljači, pepeljare, izgubljeno vrijeme i troškovi zbog onečišćenja stambenog prostora. Pušenje će se tako odraziti na kućni proračun pogotovo ako je u obitelji više pušača. U Njemačkoj redovni pušač tijekom života u prosjeku potroši od 90.000 do 100.000 njemačkih maraka (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 46; isti, *nav. dj.*, u *Narod*, str. 22.).

većina ih utvrđuje da je želja za pušenjem smanjena ili nestala. Odolijevanjem pušenju tijekom deset dana uspjeh je zajamčen.³⁷

Treba misliti i na sve prednosti koje proizlaze iz prestanka pušenja. Odnose se na tjelesno zdravlje, emotivno stanje, društveno i gospodarsko područje.³⁸ Vraća se bolji osjećaj okusa i mirisa hrane, dah iz usta je svježiji, cirkulacija krvi bolja, a boja kože ima zdraviji izgled. Kašalj i upale prestaju, rad srca je pravilniji, a krvni tlak niži. Osobe više nemaju izdataka za pušenje, osjećaju se bolje, samopouzdanje je veće, a na budućnost gledaju s više optimizma. Stan i odjeća mirišu svježije.

U prevenciji pušenja mnogo može pridonijeti školstvo davanjem općeg znanja mladim naraštajima. U suzbijanju pušenja trebaju sudjelovati zdravstveni djelatnici, roditelji, profesori,³⁹ svećenici i drugi. Svakom poduzeću u interesu je da njegovi djelatnici budu zdravi i zadovoljni na radnom mjestu, u radu produktivni, sa što manje bolovanja. To su dovoljni razlozi za suzbijanje pušenja unutar poduzeća.

Među športašima prosječno ima oko 2% pušača. Glavna svrha bavljenja športom je unaprjeđenje zdravlja. Oni su svjesni da pušenje narušava zdravlje i mogućnost postizanja vrhunskih rezultata. Bavljenje športom u slobodno vrijeme osobito je za mladež najuspješnija preventivna mjera protiv pušenja i drugih ovisnosti.

37 Za uspjeh je najvažnija čvrsta osobna odluka i priznanje da je život bez cigareta ono što se želi. Treba uništiti cigarete, upaljače, ukloniti pepeljare, upozoriti članove obitelji i prijatelje o svojoj odluci. Treba izabrati mirnije vrijeme kad se ne očekuju neugodne i napete situacije. Potrebna je fizička priprema koja uključuje brzo oslobađanje tijela od štetnih sastojaka duhanskog dima. Tijekom dana treba piti dovoljnu količinu vode, spavati sedam do osam sati, tuširati se radi opuštanja, obilno doručkovati i šetati na svježem zraku. Nije preporučljivo piti bilo kakva alkoholna pića, pivo ili vino, nego mlijeko, tople sokove ili vodu koja je prijeko potrebna da bi se tijelo oslobodilo nikotina. Nije dobro u tom vremenu piti crnu kavu kojom se pojačava želja za duhanom. Treba izbjegavati mjesta gdje se nalazi mnogo pušača, vrijeme opuštanja uz alkohol i kavu, obuzetost ljutnjom ili dosadom. Treba izbjegavati masnu i pečenu hranu s mnogo kolesterola i začina, a prednost dati ribi, voću i povrću. Treba po strani ostaviti kolače i slatkiše koji sadrže velike količine šećera. Nakon jela kada se najviše javlja želja za cigaretom, potrebno je ići u šetnju, a između obroka ne jesti ništa. Nužno je naći vremena za odmor i opuštanje uz tjelovježbe. Mnogi ljudi u tom vremenu ne znaju što bi s rukama jer više nema obreda pripaljivanja cigarete i prinošenja ustima. Preporučuje se igranje olovkom, uređivanje noktiju ili rješavanje križaljke (usp. McFARLAND, J.W., Kako prestati s pušenjem, u *Život i zdravlje*, Zagreb, god. XVI., br. 3–4, 1987., str. 22; SELIMović, Elharun / MATOVIĆ Nada / SELIMović, Anela, *nav. čl.*, str. 20.).

38 ČOP-BLAŽIĆ, Nevenka, Zašto ostaviti pušenje, u *Priroda*, Zagreb, god. 80, br. 8–10, 1993., str. 20.).

39 Dobro je samo spomenuti kako je u nekim zemljama Zapadne Europe nezamislivo da prosvjetni djelatnik puši u školi ili bilo gdje pred učenicima, a posebno se to odnosi prema školskom ravnatelju ili pedagogu. Dr. Fran S. Gundrum napisao je 1902. godine u svojoj knjizi *Duhan*: »Svaki učitelj pušač ujedno je i učitelj pušenja« (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 144–146.).

2.5. Pušenje i onečišćenje okoliša

U današnje se vrijeme na poseban način pozornost posvećuje zaštiti čovjekova okoliša, a prvotni problem jest onečišćenje zraka. Pušenje pridonosi onečišćenju okoliša i zraka što negativno utječe na ljudsko zdravlje i radne sposobnosti. Onečišćeni zrak nepovoljno djeluje na floru i faunu,⁴⁰ pri čemu su biljke znatno osjetljivije od ljudi i životinja. Pušači zagađuju okoliš bacanjem opušaka, pepelom, šibicama, praznim kutijama cigareta, pepeljarama, potrošenim upaljačima i sl. Sve to pronalazimo u okolišu i na mjestima gdje pušači borave ili se kreću. To se naročito može vidjeti na željezničkim i autobusnim kolodvorima, tramvajskim stajalištima, pred ulazima u škole, fakultete, zdravstvene ustanove, banke, pošte ili trgovine. Sva spomenuta onečišćenja posljedice su niske razine kulture pušenja.⁴¹

Onečišćeni zrak nepovoljno utječe na likovne i druge kulturne spomenike, a uzrokuje globalne i lokalne klimatsko–meteorološke promjene. Svakako bi se »danas moralo promicati pravo svakog čovjeka na čist zrak, u restoranu, kinu, dvoranama za sastanke, zrakoplovima i sl.«⁴²

2.6. Pušenje i sredstva društvenoga priopćivanja

Promidžba pušenja na poseban način usmjerila se na dvije velike skupine, mladež i žene, jer je njih, čini se, najlakše pridobiti. Međutim ni druge osobe raznih životnih dobi nisu pošteđene od reklamnih poruka o »zdravom pušenju«. Prividna dobit od proizvodnje duhana zemljama donosi velike financijske izdatke na socijalnom, zdravstvenom i gospodarskom polju.

Sve reklame u službi su poticanja na pušenje. U zemljama Zapadne Europe u kojima su uvedene zabrane reklamiranja cigareta uvelike je smanjen broj pušača. I sam način na koji se pušenje prikazuje na televiziji, u filmovima, dramama ili informativnim emisijama, može utjecati na mlade ljude. Predstavljanje pušenja kao prihvatljivog, tolerantnog, pa čak i poželjnog ponašanja putem sredstava društvenoga priopćivanja može proizvesti pozitivan stav u djece prema pušenju. Televizijski bi urednici trebali voditi računa o tome pogotovo kad se prikazuju ljudi koji za mlade predstavljaju idole i modele njihova poistovjećivanja.⁴³

40 ČOP, Nevenka / PERINA, Ivo / HUDEK, Josip, *nav. dj.*, str. 29.

Promatramo li ribicu u vodi vidjet ćemo da se kreće normalno. Prolaskom dima kroz vodu kretanje ribice je usporeno. Nakon popušene jedne do dvije cigarete čiji se dim izravno uvodi u vodu, ribica ugiba. Biljka koja je svakodnevno izložena duhanskom dimu pokazat će znakove zaostajanja u rastu, kao i promjene u boji listova. Duhanski katran uzrokuje rak na biljkama i djeluje na njihovu genetsku osnovicu. Premažemo li mali dio na biljci katranom, zamijetit ćemo kako se događaju vidljive promjene u pojavi tumora (usp. BLAŽIĆ–ČOP Nevenka / ĐORĐEVIĆ Veljko, *nav. dj.*, str. 77.).

41 ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, u: *Okoliš*, str. 50–51.

42 HUDOLIN, Vladimir, *nav. dj.*, str. 244.

43 BLAŽIĆ–ČOP, Nevenka / ĐORĐEVIĆ, Veljko, *nav. dj.*, str. 40.

Sredstva društvenog priopćavanja mogu sudjelovati i u suzbijanju pušenja duhana. Tu mislimo na obavještavanje cjelokupnog pučanstva o znanstvenim spoznajama o štetnosti pušenja na zdravlje ljudi i drugim posljedicama. Suvremeni javni mediji veoma su prikladni za zdravstveni odgoj i sustavno promicanje zdravlja cjelokupnog pučanstva, kao i za suzbijanje pušenja. Radio ima puno slušatelja i dostupan je svim kategorijama ljudi.⁴⁴ Televizija je veoma moćan medij koji slikom i tonom može dati veoma korisne obavijesti u provođenju zdravstvenog odgoja i promicanju zdravlja. Tisak pisanom riječju, slikama i crtežima mnogo može pridonijeti suzbijanju pušenja. Uloga javnih medija u suzbijanju pušenja ostvariva je samo ukoliko su tijela državne vlasti donijeli antipušačke programe i zakone o suzbijanju pušenja.

2.7. *Opušak cigarete čest uzročnik požara*

Pušači često nepažnjom uzrokuju brojne požare u stanovima, zgradama, radnim mjestima, šumama i prirodnom okolišu. Uzrokuju goleme materijalne štete i eksplozije katastrofalnih razmjera.⁴⁵ Mnoštvo je šumskih požara koji su uzrokovani bačenim opuškom cigarete, osobito u priobalnom području Hrvatske. Računa se kako je 25% požara prouzročeno nehajnim paljenjem cigarete ili bacanjem neugašenog opuška.⁴⁶

Od zapaljenih cigareta i opušaka stradali su mnogi ljudi koji su izgorjeli u postelji, nakon što su zaspali s neugašenom cigaretom u ruci. Nije mali broj kuća, stanova i hotela koji su izgorjeli sa stanarima i gostima.⁴⁷ Osim materijalnih šteta u požarima se često zadobiju opekline, dolazi do trovanja plinovima, osobito onih koji spavaju. Neki su požari uzrokovani i time što se mala djeca igraju šibicama.

2.8. *Zakon o zabrani pušenja*

Propisima koji se donose na državnim i lokalnim razinama nije svrha kazniti pušače, nego zaštititi zdravlje nepušača koji su prisiljeni na radnim i javnim mjestima udisati duhanski dim protiv svoje volje. Najviše suvremenih antipušačkih zakona doneseno je u razdoblju od 1970. do 1980. godine.

44 U jednoj od anketa 90% trudnica potvrdno je odgovorilo da su o štetnosti duhanskog dima za plod čule na radiju. Tek preostalih 10% tu su obavijest dobile od zdravstvenih djelatnika (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 151.).

45 U prošlim stoljećima zabilježeni su požari u kojima su izgorjeli dijelovi ili cijeli veliki gradovi zbog pušenja. U to doba stambeni objekti građeni su od drveta. Nastajali su požari velikih razmjera, kao, primjerice, u Carigradu, Moskvi i sl. (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 151.).

46 Tako su 1987. godine šumski požari »progutali« jednu šestinu šumskog blaga Hrvatske. Više od polovice slučajeva bili su prouzročeni opušcima cigareta (usp. MANENICA, Bariša, *nav. dj.*, str. 176.).

47 Samo u SAD godišnje u takvim požarima pogine oko 2.000 osoba (usp. *isto*, str. 177.).

U zemljama u kojima su doneseni antipušački zakoni postignuti su značajni rezultati smanjenja broja pušača.⁴⁸ Danas u više od 40 zemalja postoje propisi o mjestima zabrane pušenja. I poslodavci su zainteresirani za zabranu pušenja na radnim mjestima ne samo zbog zdravlja svojih djelatnika već i radi smanjenja troškova bolovanja koji su znatno veći za radnike koji puše. U SAD sve je veći broj poslodavaca koji odbijaju zaposliti pušače ili prilikom zapošljavanja daju prednost nepušačima. Međutim, u mnogim zemljama u kojima su doneseni takvi zakoni, manjka političke volje u provedbi zakonskih odredbi, zato su i rezultati neznatni.

U Republici Hrvatskoj još je na snazi propis iz 1983., članak 42., *Zakona o zaštiti na radu* kojim je zabranjeno pušenje u svim radnim prostorijama, za vrijeme sastanaka i skupova u zatvorenim prostorijama. Početkom 1995. godine stupila je na snagu okružnica Ministarstva zdravstva o zabrani reklamiranja duhanskih proizvoda i pušenja na radnom mjestu. Iste godine imenovano je Povjerenstvo za izradu Prijedloga zakona o proizvodnji duhanskih proizvoda i pušenju, a 1996. Povjerenstvo za izradu Prijedloga nacionalnog programa suzbijanja pušenja.⁴⁹ Prijedlog zakona u Hrvatskom Saboru sredinom ove godine je izglasovan, ali još nije stupio na snagu u zakonskom obliku.

Pušenje se u Nacrtu zakona označuje kao masovna pojava bolesti ovisnosti i najraširenija socijalna bolest, »svjetski zdravstveni problem« i zbog toga »ne može biti privatna stvar pojedinca pušača, nego problem obitelji, radne sredine i cjelokupnog društva.«⁵⁰ Na početku su opće odredbe kojima je cilj »zaštita zdravlja građana« (članak 1.). U drugom poglavlju određuju se standardi štetnih sastojaka cigareta. Tako se zabranjuje proizvodnja i promet cigareta koje imaju više od 15 mg katrana i 1,0 mg nikotina od 1. siječnja 2000. godine. Svako pojedinačno pakiranje duhanskog proizvoda mora imati natpise na hrvatskom jeziku latiničnim pismom naziva proizvoda, količinu nikotina i katrana, naziv proizvođača ili uvoznika i broja komada u pakiranju (čl. 4.). Treba imati natpise: »Pušenje šteti Vašem zdravlju«, »Pušenje uzrokuje rak« ili »Pušenje skraćuje život«.

U trećem poglavlju Nacrta riječ je o mjerama za smanjenje i ograničenje duhanskih proizvoda i njime se »zabranjuje prodaja duhanskih proizvoda osobama mlađim od 18 godina« (čl. 7.). Zabranjuje se promidžba na javnim mjestima i u sredstvima društvenoga priopćivanja kao i pušenje na javnim

48 U Švedskoj je broj pušača s 43% smanjen na 29%, u Norveškoj s 52% na 40%, u Francuskoj s 44% na 37%. Znatno smanjenje postotka pušača zabilježeno je u SAD, Velikoj Britaniji, Kanadi, Finskoj i u nekim drugim zemljama. Najbolji rezultati postignuti su u Hong Kongu (Kina) gdje je najprije ukinuta promidžba duhanskih proizvoda u svim sredstvima društvenoga priopćivanja, a cijene cigareta povećane su oko 300%. Poduzete su mjere zdravstvenog odgoja uz obavještanje pučanstva o štetnim posljedicama pušenja. Nakon samo dvije godine broj odraslih pušača smanjen je oko 16%, a mladih oko 50% (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 58.).

49 ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 60.

50 VLADA REPUBLIKE HRVATSKE, *Prijedlog zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda*, Zagreb, lipanj 1998.

skupovima. Zabranjeno je pušenje u svim zdravstvenim ustanovama, odgojno–obrazovnim ustanovama i ugostiteljskim objektima. Na takvim mjestima treba biti posebno označen prostor za pušače, opremljen uređajima za provjetranje, pepeljarama i protupožarnim uređajima (čl. 15.).

O preventivnim mjerama protiv pušenja riječ je u četvrtom poglavlju kojim se odgojno–obrazovne ustanove obvezuju za promicanje spoznaja o štetnosti pušenja. Nadzor nad provedbom tog zakona povjerava se sanitarnim, zdravstvenim, prosvjetnim i turističkim inspekcijama. Određene su i kaznene mjere za prekršitelje tog zakona.⁵¹

3. Pušenje u moralno–etičkoj prosudbi

3.1. Pušenje u teološkoj literaturi

Pogledamo li klasičnu katoličku teološko–moralnu literaturu, vidjet ćemo kako je rasprava o problemu pušenja, kao moralnom problemu, jedva prisutna. Ako se i govorilo kao o ćudoredno spornom pitanju, uglavnom je to bilo s gledišta estetike, pristojnosti u društvu, neugodnosti prema sugovornicima ili nepotrebnih troškova koji se pušenjem nameću. Nema nekih posebnih normi glede pušenja te se prosudba i odluka uglavnom prepušta savjesti pojedinca.

Tek u novije vrijeme, s liječničko–medicinskim spoznajama o posljedicama duhana, počinje se više govoriti i u suvremenoj moralnoj teologiji.⁵² Prema posljedicama pušenja moralna teologija ne može i ne smije ostati ravnodušna jer duboko zadiru u čovjekovu osobnost i zdravlje.

Pušenje se počinje ubrajati u tzv. rizična ponašanja, koja moralna teologija smatra svojim izazovom i posvećuje im veću pozornost.⁵³ Postalo je očito kako »različiti oblici ovisnosti, osobito alkoholizam i ovisnost o drogi i nikotinu, donose neizrecive patnje, razaranja ljudskih odnosa, raspad obitelji i kriminal.«⁵⁴ Isto tako postaje sve očitije kako pušenje nije samo privatna stvar pojedinca i njegov porok nego i trgovački interes.

51 Tako bi se za proizvođače cigareta koje bi imale više od 15 mg katrana i 1,0 mg nikotina po cigareti nakon 1. siječnja 2000. godine, koji na proizvode ne bi stavljali potrebne podatke ili bi osobama mlađim od 18 godina prodavali cigarete, kažnjavalo pravne osobe sa 100.000 do 300.000 kn i odgovornu osobu u pravnoj osobi od 10.000 do 20.000 kn. Pravna ili fizička osoba koja ne označi prostor za pušače na javnom mjestu, dopusti pušenje na javnim nastupima, ne odvoji prostore za pušače u ugostiteljskim objektima gdje se poslužuje hrana, kaznit će se kaznom od 30.000 do 50.000 kn, a odgovorna osoba u pravnoj osobi iznosom od 5.000 do 10.000 kn. Novčanom kaznom od 200 kn kaznit će se onaj koji je zatečen da puši u zdravstvenoj ustanovi ili ugostiteljskom objektu za posluživanje hrane (usp. *isto*).

52 POZAIĆ, Valentin, Pušenje u teološko–moralnoj prosudbi, u *Borba protiv raka*, Zagreb, god. XXV, br. 1, 1994., str. 19.

53 Postoji li moralna odgovornost za pušenje?, u *Glas koncila*, god. XXXIII., br. 24, 12. lipnja 1994., str. 12.

54 HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon III., Slobodni u Kristu*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1986., str. 167.

3.2. Briga za život i zdravlje

Biblijski pogled na čovjeka otkriva nam da je on stvoren na sliku Božju. Čovjek je živa slika i prilika Božja (Post 1,26). On je »malo manji od Boga« (Ps 8,6). Čovjekova je zadaća i poslanje da primljeni dar života čuva, promiče i sve se više suobličuje uzoru i praslici – Bogu. Tu se krije vrijednost, uzvišenost i čovjekovo dostojanstvo.

Tjelesni život omogućuje način postojanja i pojavnosti pred drugim ljudima. Ljudski tjelesni život nositelj je osobnog postojanja, mjesto slobode i temelj neponovljive osobne povijesti. Svaki zahvat u tjelesni život pojedinca, njegovo tijelo, zdravlje i postojanje tiču se sudbine dotične osobe. Temeljno mjerilo za čovjekov odnos spram života i zdravlja nalazimo u biblijskom nalogu »Ne ubij!« (Izl 20,13). Ono bi se moglo izreći i drukčije: Čuvaj, poštuju, promiči život!⁵⁵ Stoga krepost umjerenosti nalaže čovjeku da »izbjegava svakovrsno pretjeravanje i zloporabu alkohola, duhana (...) Oni koji u stanju neumjerenosti uživaju ugrožavaju tuđu i vlastitu sigurnost, postaju teško odgovorni.«⁵⁶

Pušenje kao rizično ponašanje u stvarnom je sukobu s pravim vrijednostima ljudskoga života i zdravlja. Tim ugrožavamo zdravlje samoga ljudskog života i cjelovitost samoga postojanja. Čovjek ubija sebe i svoju okolinu, ne znajući da je tjelesni život uvjet i mjesto gdje se ostvaruje božanski poziv upravljen pojedinoj osobi u ostvarivanju na sliku Božju. Pušenje može imati nesagledive posljedice na duševnoj i religioznoj razini, osobito u pušača mladenačke dobi. Čovjek ovisan o duhanu često je prisiljen na bijeg od stvarnosti i stvarnih životnih pitanja, a posljedica mu je zaustavljanje u procesu sazrijevanja i rastu osobnosti.

Katolička moralka analizirajući određene probleme, u prvom redu gleda na posljedice određenog ponašanja. Tu razlikujemo redovite rizike koji su neizbježni od onih koji su posljedica neodgovornog izlaganja opasnostima. Moralno je neprihvatljivo nepotrebno i neodgovorno izlaganje opasnostima za zdravlje i život.⁵⁷ Do takve spoznaje često se dolazi prekasno što svjedoči i dugogodišnja pušačica priznanjem: »Kad sam shvatila da cigareta i nije baš potrebna u životu, onda sam već bila ovisnik.«⁵⁸

Nadasve se isplati boriti protiv svake vrste ropstva i ovisnosti. U čovjeku se nalazi vječna i neutaživa čežnja za vječnim i trajnim mirom, ljubavlju i povjerenjem. Tu se nalazi sva ljepota čovjekova bića da želi više nego što mu svijet može ponuditi, ali i njegova tragika u otvorenosti različitim porocima. U vječnom traganju za neizmjenim čovjek često zaluta u materijalne stvari. Sveti Augustin je napisao: »Nemirno je srce naše, o Bože, dok se ne smiri u tebi.«⁵⁹ Tražeći

55 POZAIĆ, Valentin, *nav. dj.*, str. 20.

56 *Katekizam Katoličke crkve*, Zagreb: Glas koncila 1994., br. 2290.

57 Postoji li moralna odgovornost za pušenje?, *nav. mj.*, str. 12.

58 DEPOLO, Luka, Dim ubojica, u *Glas koncila*, god. XXX., br. 23., 9. lipnja 1991., str. 18.

59 AURELIJE, Augustin, *Ispovijesti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1991., str. 7.

mir i smirenje u Bogu, vjerom i povjerenjem čovjek će rasti i postajati sposobniji osmisliti svoj život i drugima pomoći da ga osmisle.

Suvremeni duhovni učitelji smatraju da je za oslobođenje od navike pušenja potrebno ozdravljenje duha ovisnosti. To znači stvarnu želju za promjenom i temeljit prijekid s dotadašnjom navikom. Uspjeh jamči nutarnja promjena stava prema životu kao i potpora dobrim primjerom. Potrebno je stoga voljeti i čuvati svoj život kao dar i ne dopustiti da ga bilo kakvo zlo ugrozi. Zrelost jedne osobe očituje se u služenju materijalnim dobrima usporedo rastući na sliku i priliku Božju.⁶⁰

3.3. *Odgovornost prema čovjeku*

Čovjek je kao razumno i misaono biće svjestan svojih djela i u sebi nosi svijest odgovornosti za njih, pogotovo za svoje navike. Mnogi su nehotice i nesvjesno postali ovisnici o pušenju u društvu ili su na pogrešnom putu tražili odgovore na svoja pitanja i probleme birajući pogrešne izlaze iz određenih stanja. Pušeći, ugrožavamo najprije sebe i činimo štetu na svoju vlastitu odgovornost. Pušenje među drugim ljudima služi kao loš primjer koji ugrožava i nepušače. Tim je veća moralna odgovornost pušača kad takav rizik nameću drugima ili nekoga u takav rizik zavode. Ugrožavanje drugih ljudi pušenjem za sobom povlači i moralnu odgovornost. Uvrštavanje pušenja i pušača među bolesti,⁶¹ s posljedicama ugrožavanja ljudskog bića i nevinih, nameće pitanje o potrebi donošenja moralnih normi ponašanja.⁶²

Budući da je pušenje uzrok ugrožavanja duševnog i tjelesnog zdravlja, ono nije moralno neutralan čin. Zbog organskih poremećaja izazvanih zarazama i trovanjem prekomjernim uživanjem alkohola, morfija ili nikotina mogu nastati duševne bolesti – psihoze.⁶³

Za oslobođenje od navike pušenja potrebno je ponajprije ozdravljenje duha od poročne navike ovisnosti. Prvi korak je želja za ozdravljenjem, uz potpuno i bezuvjetno suzdržavanje i prijekid s dotadašnjom navikom. Traži se promjena nutarnjeg stava spram života i životnih pitanja. Potrebno je steći osjećaj osobne vrijednosti, vlastitog dostojanstva i povjerenja u vlastite snage uz Božju pomoć. Taj nutarnji stav mora biti potpomognut izvana dobrim primjerom i poticajem obitelji i okoline. Dobrim primjerom mi postajemo jedni za druge objava

60 SELIMOVIĆ, Elharun / MATOVIĆ, Nada / SELIMOVIĆ, Anela, *nav. dj.*, str. 113.

61 Svjetska zdravstvena organizacija je 1977. godine uvrstila u Međunarodnu klasifikaciju bolesti »pušenje duhana i pušača« pod skupinom duševnih poremećaja, u kategoriju bolesnika ovisnika, pod šifrom *F17* (usp. ŠIMUNIĆ, Mijo, *nav. dj.*, str. 28.).

62 RUŽIČKA, Ivica, O moralnoj odgovornosti pušača, u *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, Zagreb, god. LXXXII, br. 3., 1995., str. 94.

63 HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon I., Opća kršćanska moralna teologija*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1973., str. 135.

»Božje dobrote i spasenjske prisutnosti«, a »uzoran život i apostolska riječ tvore zajedno nešto kao znak i riječ u sakramentima«. ⁶⁴

Odgovornost pred pojedincem i Bogom u davanju primjera prije svega ima obitelj, odgojitelji, zdravstveni djelatnici i svi utjecajni ljudi javnosti. Velika odgovornost je na svećenicima i redovnicima da svoje naviještanje evanđelja i osloboditeljske Kristove snage prožmu življenim primjerom slobode u Duhu Svetom koja ih oslobađa svake ovisnosti. ⁶⁵ Pozivanje na individualnu slobodu pojedinca u ponašanju na ovom području više je nego čudno i smiješno jer čim ponašanje pojedinca dospije u javnost, bilo dobro ili zlo, prestaje biti njegova privatna stvar. ⁶⁶

Na kraju, svatko je osobno odgovoran za svoj izbor, djela ili navike. To priznaje i biblijski pisac kad veli: »Pred vas stavljam: život i smrt, blagoslov i prokletstvo«, sa zaključnim pozivom: »Život, dakle, biraj!« (Pnz 30,19).

3.4. Dar slobode cijena užitku pušenja

Sloboda i odgovornost dvije su nerazdvojno povezane čovjekove odrednice te tamo gdje nema slobode, nema niti odgovornosti, a gdje nema odgovornosti, nema slobode. Bez slobode čovjekovo djelovanje je mehaničko i bez odgovornosti. Ukoliko sloboda ne oživi u odgovornosti, ona se vrlo lako može izroditi u samovolju. Po slobodnom djelovanju čovjek se afirmira kao etičko–moralno biće. Biti slobodan od obveza i ne biti vezan ni na što, rađa plodovima razočaranja i frustracije. Uzvišeno je obilježje i čovjekova obveza da radi po svjesnom i slobodnom izboru, da svoje odluke donosi na temelju osobnog uvjerenja i svoje ispravno oblikovane savjesti. Ta sloboda nema ograničenja osim slobode i autonomije drugih bića. Na to nas upozoruju i Augustinove riječi: *Dilige, et quod vis fac* – Ljubi i što želiš, čini. ⁶⁷

Biblija u svom govoru čovjeka uzdiže kao krunu svega stvorenoga. Tjelesnom dimenzijom čovjek se posvema uklapa u ovaj svijet kao njegov najviši izričaj i domet. Duhovna dimenzija očituje se po čovjekovoj samosvijesti, slobodi i odgovornosti. Sva živa bića i stvari su zbog čovjeka, a on sam je svrha u sebi otvorena za apsolutno. Međutim, čovjek nije gospodar nego upravitelj svijeta i okoliša. Mora računati s tim da stvoreni svijet nije predmet njegove samovolje. »Neki elementi sadašnje ekološke krize otkrivaju na evidentan način njen moralni karakter. Znak dublji i ozbiljniji od moralnih implikacija, koji je skopčan s ekološkim pitanjem jest nedostatak poštovanja prema životu. Zagađenje ili uništavanje okoliša plod je reduktivne i neprirodne vizije, koja katkad jednos-

64 HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon II., Prvi dio posebne moralne teologije*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1980., str. 453–454.

65 ZIRDUM, Ivan, Ovisnost o duhanu i alkoholu, u *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije*, god. CXXVI., 1998., br. 2., str. 100.

66 POZAIĆ, Valentin, *nav. dj.*, str. 22.

67 *Usp.* POZAIĆ, Valentin, Čovjekova sloboda i odgovornost za okoliš, u *Filozofska istraživanja*, Zagreb, god. 14., sv. 1., 1994., str. 48.

tavno prezire čovjeka.«⁶⁸ Svijet nije čovjekova privatna svojina kao što veli psalmist: »Gospodnja je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive« (Ps 24,1). Nutarnja neskladnost duhovnog okoliša nerijetko je prenesena i u vanjski okoliš, u stvoreni svijet.

Sloboda koja znači svjesni izbor dobra i koja računa s prihvaćanjem određenog oblika odricanja, preduvjet je svakog duhovnog rasta. Svaki je čovjek odgovoran za svoje ponašanje i navike bilo da su stečene nehotice, stjecajem okolnosti, ili hotimice, izborom. »Neumjerenost u pušenju povlači za sobom teško oslabljenje volje, stvaralačkih snaga, unutarnje slobode, a često i zdravlja. Često je to povod za bezobzirni egoizam, traženje užitka pa čak i krađu.«⁶⁹ Čovjek je kao svjesno i razumno biće odgovoran za oslobođenje od loših navika jer ste »Vi, braćo, k slobodi pozvani, samo neka ta sloboda ne bude pobuda tijelu« (Gal 5,13). »Suzdržljivost može biti čin velike ljubavi prema bližnjima i to kao dobar primjer. Tko opazi da mu privezanost uz pušenje predstavlja ozbiljnu zapreku na putu savršenstva, dužan je osloboditi se toga umrtvljenjem.«⁷⁰

Neodgovorno shvaćena sloboda nerijetko rađa ovisnoću. »Izvor poroka ne treba tražiti drugdje, već u samom čovjeku, odvajajući se grijehom od Boga, čovjek je postao nesposoban da vlada svojim požudama i da ostane gospodar nad samim sobom. Duh će stoga osloboditi vjernika od svih tjelesnih požuda koje čovjeka uvaljuju u poroke.«⁷¹ Jer smo zarobljeni mrakom zla, činimo ono što je apsurdno, uništavanje zdravlja i života. Čovjek jednostavno ne vidi razloga zašto se zlu opirati, zbog čega se žrtvovati.

Današnje društvo nastoji zadovoljiti svaku potrebu, osim potrebe skromnosti i smisla. Vapaj za smislom predstavlja osebujnu oznaku ljudskosti. Jedan od razloga zašto studente privlači droga i pušenje jest da pronađu smisao života. Oni koji koriste omamljujuća i opojna sredstva više pate od nedostatka smisla života. Potreba za smislom neovisna je o ostalim potrebama. Ona ne može biti na njih svedena niti se iz njih izvesti. Danas ima sve više ljudi koji imaju sve životne uvjete, ali ne vide smisao za koji bi živjeli.⁷²

3.5. Pušenje u narušavanju postojanja i djelovanja

Plodovi se takva rizičnog ponašanja događaju u budućnosti, a ne neposredno pred našim očima. Zbog toga ono što očima ne vidimo, to duhom lako zane-marimo. Moralno je teži čin ako se takav rizik nekome nameće mimo njegove volje, trovanjem sredine u kojoj su drugi prisiljeni boraviti ili zavođenjem

68 Ivan Pavao II., *Mir s Bogom Stvoriteljem – mir s cjelokupnim stvorenjem*, Papina poruka za svjetski dan mira 1990. (usp. POZAIĆ, Valentin (ur.), *Ekologija znanstveno–etičko–teološki upiti i obzori*, Zagreb: Filozofsko–teološki institut DI 1991., str. 152.

69 HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon I.*, str. 365.

70 *Isto.*

71 LACAN, Marc–François, *Vrline i poroci* u: XAVIER, Léon–Dufour (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1969., str. 1473–1474.

72 FRANKL, E. Viktor, *Nečujan vapaj za smislom*, Zagreb: Naprijed 1981., str. 25.

drugih na pušenje. Nije mali broj s bolestima grla koji su bili strastveni pušači ili su živjeli s članovima obitelji koji su ih izlagali zadimljenom zraku.⁷³

Rizičan je pothvat izricanje moralnog suda o pojedincu koji živi načinom rizičnog ponašanja, njegovoj osobnoj krivnji ili grijehu. Ipak prije donošenja bilo kakvog suda bit će potrebno istražiti podrijetlo i motive takvog ponašanja i navike. »Golema je razlika između neumjerenog i bezobzirnog pušenja na jednoj strani te ovisnosti o heroinu na drugoj. Ali, i jedno i drugo upućuje na kriva kulturna i društvena usmjerenja koja su višestruko povezana s individualnim i obiteljskim.«⁷⁴

Duhanski dim ispred pušača stvara dimnu zavjesu poput barijere prema drugim osobama, zastire, slabi i onemogućuje jasan pogled u stvarnost oko sebe, što može biti pokazatelj čovjekova nutarnjeg stanja. Upućivanje na samoodgovornost odgajanje je za suživot, skromnost i samosvladavanje. Treba se svjesno upitati možemo li vlastito potrošačko ponašanje i navike pušenja nazvati uzornim. To posebice vrijedi za odgojitelje, ljude na vodećim mjestima, a osobito za svećenike i redovnike. Pritom ne smije biti riječi o osudi pušača, nego o liječenju koje pomaže u otkrivanju nutarnjeg izvora snage.

Bijeg od konkretnih životnih problema pušenjem, bijeg je od stvarnosti i lažno zataškavanje savjesti i odgovornosti neće pomoći. To je stav koji vodi zaustavljanju rasta osobnosti, a na vjerskoj dimenziji opiranje pozivu na visoke ideale i svetost življenja.⁷⁵ Ovisnost ugrožava slobodu bez koje nije moguć svjesni izbor dobra. Užitek pušenja je trenutačan i ne može ispuniti niti zadovoljiti potrebe ljudskog duha. Sama žrtva takvog užitka ostaje zarobljena u začaranom krugu. Na putu samoostvarenja i suživota s drugima, pozitivno shvaćena sloboda predviđa i odricanje poradi sveopćeg dobra.⁷⁶

Zaključak

Pušenje duhana postalo je vrlo ozbiljan svjetski fenomen i zdravstveno–gospodarski problem. Medicinska znanost posljednjih je godina nepobitno dokazala svu štetnost pušenja za čovjekovo zdravlje i cjelokupnu svjetsku zajednicu. Posljedice se odražavaju ne samo na tjelesno nego i na psihičko i duševno čovjekovo stanje. Za mnoge ljude pušenje je postalo dio kulture življenja, ugone, pomodarstva, koje se vrlo teško mogu osloboditi. Posljedice za zdravlje pojavljuju se uglavnom nakon više godina pušenja što je i razlogom daljeg upornog pušenja, a mnogi se nadaju da će baš njih mimoći. Zablude o ljekovitosti duhana i pušenja još su samo prisutne u nekim zaostalijim sredinama i siromašnijim zemljama.

73 HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon III.*, str. 167.

74 *Isto.*

75 Smije li katolik biti pušač?, u *Glas koncila*, god. XXXV., br. 32., 11. kolovoza 1996., str. 14.

76 POZAIĆ, Valentin, *nav. dj.*, str. 20.

Na poseban način potrebno je među hrvatskim pučanstvom sustavno suzbijati pušenje i smanjivati broj pušača. Našu domovinu Hrvatsku potrebno je neprestano jačati i čuvati za buduće naraštaje, a to dobro mogu obavljati psihički stabilne i tjelesno zdrave osobe, slobodne od svake vrste ovisnosti.

Mnogi smatraju da će duhan u 21. stoljeću postati zabranjena opojna droga, a budući naraštaji nepušači. Duhanska je industrija svjesna da će joj uskoro doći kraj, barem u gospodarski razvijenim zemljama i zato se već sad povezuje s perspektivnim industrijama kozmetike, mode, informatike, rekreacije. Vrijeme zavaravanja o posljedicama i štetnosti pušenja već je isteklo, a odnos svakog pojedinca prema pušenju je i uljudbeno pitanje.

ADDICTION TO SMOKING IN A MORAL AND ETHICAL JUDGEMENT

Mate TADIĆ

Summary

The plant known as tobacco was brought from North America to Europe by Christopher Columbus at the end of the fifteenth century. From that point of time it has spread throughout Europe and other continents. The reason for smoking is the tobacco poison called nicotine, in the smoke of the cigarette. In Croatia due to the effects of smoking between eleven to twelve thousand people die annually. The possibility of contracting cancer is in direct connection with the number of smoked cigarettes. Cigarette smoke is just as dangerous for non-smokers who are present in rooms with smokers. The expense for the state in medical treatment for smokers is much greater than the financial advantages from the sale of cigarettes. In developed countries the motive for not smoking is the social stigma associated with smoking where it is shameful to be a smoker. In Croatia though, smoking is still accepted as a normal mode of behaviour. Smoking as a risk filled behaviour is in direct conflict with the values of human life and health. It can have dire effects on the spiritual and religious level of a person. The endangering of other people's lives with smoking brings with it the moral responsibility of every individual.